

Opettajien ja poliisin toimivaltuudet puuttua koululaisten väliseen fyysiseen väkivaltaan Sisä-Suomessa

Sini Hopia & Essi Huvinen AMK 2019/3

11/2021

TIIVISTELMÄ

Tekijät: Sini Hopia & Essi Huvinen

Julkaisun nimi: Opettajien ja poliisin toimivaltuudet puuttua koululaisten väliseen fyysiseen väkivaltaan Sisä-Suomessa

Opinnäytetyön muoto: Tutkimuksellinen

Julkisuusaste: Julkinen

Ohjaaja: Jari Hyyti & Tiina Väkiparta

Tutkinto: Poliisi (AMK)

Tämän työn tarkoitus on selvittää opettajien ja poliisin toimivaltuuksien eroja, kun puututaan koululaisten väliseen väkivaltaan. Tutkimuksessa selvitetään lisäksi ovatko nykyiset toimivaltuudet riittäviä poliisin ja opettajan mielestä sekä poliisin ja oppilaitosten yhteistyön merkitystä koululaisten välisissä väkivaltilanteissa.

Tutkimus on toteutettu kvalitatiivisin tutkimusmenetelmin. Aineisto on kerätty puolistrukturoiduilla teemahaastatteluilla. Haastattelimme tutkimukseen poliisia sekä opettajaa.

Tutkimuksen teoreettisessa osiossa käsittelemme poliisin ja opettajien laissa mainittuja toimivaltuuksia. Perehdymme opettajien kurinpitomenetelmiin, yleisesti fyysiseen koulukiusaamiseen, poliisien lakisäätöihin tehtäviin, ennalta estävään toimintaan sekä yhteistyöhön, jota poliisi tekee oppilaitosten kanssa.

Tutkimuksen tulokset osoittivat, että poliisilla on hyvät ja riittävät toimivaltuudet puuttua koulussa tapahtuvaan väkivaltaan sekä ennalta estävästi luennoimalla kiusaamisesta ja selvittämällä oppilaiden välisiä väkivaltilanteita, että akuuteissa pahoinpitelytilanteissa. Opettajien toimivaltuudet ovat kuitenkin paljon rajatummat, ja koulu toivoisikin tiiviimpää yhteistyötä poliisin kanssa. Opettajan mielestä väkivaltaista käytöstä pystyttäisiin ehkäisemään jo pelkästään kouluvierailujen avulla.

Sivumäärä: 30 + kaksi liitesivua

Tarkastuskuukausi ja vuosi: Marraskuu 2021

Avainsanat: koulukiusaaminen, kurinpito, poliisi, opettajat, toimivalta, ennalta estävä toiminta

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	2
1.1 Tutkimuksen lähtökohta ja tutkimuskysymykset.....	3
1.2 Aikaisempia tutkimuksia aiheesta	3
2 KOULUKIUSAAMINEN JA KOULUVÄKIVALTA	5
2.1 Koulukiusaaminen ja kouluväkivalta	5
2.2 Fyysinen kiusaaminen rikosoikeudellisesti.....	5
2.3 Fyysisen kiusaamisen vaikutukset.....	6
3 TURVALLISUUS KOULUISSA.....	6
3.1 Oikeus turvalliseen opiskeluun	6
3.2 Kurinpito oppilaitoksissa	7
3.3 Koulun henkilökunnan ilmoitusvelvollisuus	11
3.4 Kiusaamisen ehkäisy KiVa-Koulu	11
3.5 Opettajien työolot.....	12
4 ENNALTA ESTÄVÄ TOIMINTA	13
4.1 Poliisin tehtävät	13
4.2 Poliisin ennalta estävä toiminta.....	14
4.3 Poliisin ja koulujen välinen yhteistyö.....	14
5 TUTKIMUSMENETELMÄ	15
5.1 Tutkimuksen toteutus ja aineiston analyysi.....	16
5.2 Tutkimuseettiset kysymykset	16
5.3 Teemahaastattelut.....	16
6 TUTKIMUSTULOKSET	17
6.1 Ylikonstaapelin haastattelu	17
6.2 Opettajan haastattelu	20
7 JOHTOPÄÄTÖKSET	22
8 OMA POHDINTA	25
LÄHTEET	28
LIITE 1	31
LIITE 2.....	32

1 JOHDANTO

Koululaisten väkivaltainen käyttäytyminen on puhuttanut erityisesti lähivuosina. Mediassa on uutisoitu koulussa tapahtuneista oppilaiden välisistä pahoinpitelyistä, esimerkkeinä Vantaan Kytöpuiston koulussa välitunnilla pahoinpidelty 11-vuotias ja Tampereen Hatanpään yläkoulussa pahoinpidelty yläkoululainen. Opettajien työpaikoista on tullut paljon turvattomampia ja työolosuhteet hankaloituvat jatkuvasti. Opettajien ammattijärjestön OAJ:n vuoden 2019 työolobarometrin mukaan 10 prosenttia opettajista ja opetusalan esimiehistä oli kohdannut väkivallan uhkaa työssään viimeisen vuoden aikana. Perusopetuslain (POL 628/1998) 29§:ssä mainitaan, että jokaisella opetukseen osallistuvalla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön. Jos opettajat tuntevat olonsa turvattomaksi eivätkä ole saaneet koulutusta väkivaltaisiin tilanteisiin, kuinka he pystyvät turvaamaan koululaisten opiskelu-ympäristön?

Tutkimuksemme lähti käyntiin Lempäälän Moision alakoulusta, kun huomasimme sieltä poliisiammattikorkeakoululle tulleen pyynnön tutkia kouluikäisten lasten väkivaltaista käytöstä. Opettajat olivat huomanneet kouluikäisten oppilaiden väkivaltaisen käyttäytymisen lisääntyneen. Koulun henkilökunnalla ei kuitenkaan ole samanlaisia valtuuksia puuttua väkivaltaiseen käytökseen kuin poliisilla, ja näin ollen väkivaltaisiin tilanteisiin puuttuminen on haastavaa ja välillä pitkäkin prosessi. Päätimme vertailla poliisin ja opettajien toimivaltuuksia puuttua kouluissa tapahtuvaan väkivaltaan ja selvittää, mihin kaivattaisiin muutosta.

Koulukiusaaminen, jolla nimellä kouluissa tapahtuvaa henkistä ja fyysistä väkivaltaa kutsutaan, tulee vakavammaksi jatkuessaan pidempään. Poliisi pyydetään paikalle usein vasta silloin, kun kriisi on jo kehittynyt. Sisäministeriön ennalta estävän työn strategiassa mainitaankin, että tavoitteena on kehittää poliisin toimintaa väkivaltaan puuttumiseksi nykyistä varhaisemmin. Ankkuritoiminta laajentaa yhteistyötä muiden viranomaisten kanssa ja jatkossa opetustoimi on tiiviisti yhteistyössä mukana. (Sisäministeriö 2019, 20.)

Kouluikäinen lapsi on haavoittuvaisessa asemassa ja fyysiselle kiusaamiselle altistuminen voi jättää jälkensä itsetuntoon sekä mieleen. Kaikilla tulisi olla oikeus turvalliseen koulunkäyntiin ja fyysiseen koskemattomuuteen. Näin ollen on tärkeää, että kouluissa henkilökunta puuttuu kiusaamiseen. Tarvittaessa poliisin ankkuritoiminta on hyvä pyytää avuksi ja tietyissä tilanteissa koulun henkilökunnalla on jopa velvollisuus tehdä ilmoitus poliisille. (Rikosuhripäivystys.)

1.1 Tutkimuksen lähtökohta ja tutkimuskysymykset

Opetusalan ammattijärjestön OAJ:n mukaan koulussa opettajien tehtävänä on tukea ja edistää lasten, nuorten ja aikuisten oppimista ja osaamisen kehittymistä. Opettaja onkin avainasemassa turvallisen ympäristön luomisessa. Vastuullista haetaankin yleensä ensin opettajista, jos koulussa tapahtuu kouluväkivaltaa. (OAJ, Opettajan vastuut ja velvollisuudet.)

Perusopetuksen opettajille on määritelty oikeuksia ja velvollisuuksia kurinpitotilanteisiin (POL 36§). Jotkut väkivaltatilanteet varmasti pystytään selvittämään koulullakin, mutta tietyissä tilanteissa opettajilla on lastensuojelulain (Lastensuojelul 417/2007) 25§:n mukaan velvollisuus tehdä poliisille ilmoitus.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli vertailla poliisien ja opettajien toimivaltuuksia puuttua koulu-laisten väliseen fyysiseen väkivaltaan. Tavoitteena oli selkeyttää eroja poliisin ja opettajan toimivaltuuksissa koululaisten välisessä väkivaltatilanteessa. Halusimme myös selvittää, ovatko nykyiset toimivaltuudet riittäviä vai olisiko tarvetta muutoksille.

Mielestämme opinnäytetyön aihe on ajankohtainen, sillä lasten väkivaltainen käyttäytyminen on ollut viime vuosina esillä laajalti. Kiusaamista, poliisin ennalta estävää työtä ja ankkuritoimintaa on tutkittu viime vuosina paljon, mutta toivoimme, että pystyisimme antamaan hieman uutta näkökulmaa.

Tutkimuskysymykset:

1. Miten opettajien ja poliisin toimivaltuudet puuttua oppilaiden välisiin väkivaltatilanteisiin eroavat?
2. Ovatko toimivaltuudet, joilla opettajat ja poliisit puuttuvat oppilaiden väliseen väkivaltatilanteeseen riittäviä?
3. Millaista yhteistyötä poliisi ja opettajat voisivat tehdä turvallisuuden parantamiseksi kouluissa?

1.2 Aikaisempia tutkimuksia aiheesta

Koulukiusaamista koskeva tutkimustoiminta on alkanut kunnolla 1960- ja 1970- lukujen vaihteen tienoilla. Tällöin kiusaamista tutkivat pääosin pohjoismaiset tutkijat, heistä tunnetuimpia Peter-Paul Heinemann, Anatol Pikas sekä Dan Olweus, jotka alkoivat havainnoimaan ja tutkimaan koulukiusaamista omissa projekteissaan. Edellä mainituista tutkijoista niin sanottua yksilöpsykologista näkökulmaa edustaa Pikas, ryhmadynaamista lähestymistapaa taas Olweus. (Olweus, 1992, 11; Pikas 1990.)

Suomessa kattavimmin kiusaamista ja siihen liittyviä ongelmia ja muutoksia on tutkittu terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen toteuttamilla kouluterveyskyselyillä, jotka on osoitettu perusopetuksen oppilaille. Kouluterveyskyselyssä vuonna 2021 tutkittiin fyysisen uhan ja koulukiusaamisen kokemuksia. Vuonna 2021 perusopetuksen 4. ja 5. luokkaa käyvistä pojista 17 % ja tytöistä 11 % ilmoitti kokeneensa fyysisistä uhkaa vähintään kerran viimeksi kuluneen vuoden aikana. Fyysisen uhan kokemukset olivat yleisimpiä perusopetuksen 8. ja 9. luokkaa käyvillä nuorilla. Noin joka kahdeskymmenes lapsi ja nuori oli kokenut koulukiusaamista viikoittain. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2021.)

Alla terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen taulukko:

Kuvio 10. Fyysisistä uhkaa kuluneen vuoden aikana kokeneiden lasten ja nuorten osuus sukupuolen ja kouluasteen mukaan vuosina 2019 ja 2021, %

Professori Christina Salmivalli on tutkinut useita vuosia koulukiusaamista. Salmivalli on kehittänyt kiusaamisen vastaisia väliintuloja huomioiden kiusaamiseen johtavia syitä ja miten niihin voidaan puuttua tai miten niitä voidaan ehkäistä. Professori Salmivallin tutkimukset ovat perustuneet monipuolisiin tietoaisteihin, jotka sisältävät sekä kyselytutkimukset, haastattelut että tilastoanalyysit ja joka täydentyy KiVa -kouluun sitoutuneiden koulujen kautta. KiVa-koulu on Salmivallin tutkimustensa tuloksena kehittämä kiusaamisen vastaisen toimenpideohjelma. (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2017.) Kerromme KiVa- koulu ohjelmasta tarkemmin kappaleessa 3.4.

Professori Salmivallin interventiotutkimuksen vaikuttavuus ja yhteiskunnallinen merkittävyys ovat erittäin tärkeitä jatkuvasti muuttuvassa maailmassa, jossa erityisesti maahanmuutto ja tarve integraatioon haastavat koulujen toimintatapoja sekä Suomessa että muualla. Salmivallin julkaisutoiminta

on laaja. Hän on julkaissut monta vertaisarvioitua tieteellistä artikkelia sekä useita satoja suomenkielisiä julkaisuja. Hänen työnsä on myös kerännyt runsaasti kansainvälistä huomiota. (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2017.)

Nykyään kiusaamisilmiötä tutkitaan laajasti osana eri ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen tieteellistä tutkimustoimintaa.

2 KOULUKIUSAAMINEN JA KOULUVÄKIVALTA

2.1 Koulukiusaaminen ja kouluväkivalta

Kiusaaminen on ilmiö, jota on vaikea määritellä ja mitata. Kiusaamisessa on kyse toiminnan lisäksi sekä yksilön että ryhmän suhtautumisesta. Kiusaamisen erottaa esimerkiksi riitelystä, häirinnästä tai yksittäisestä väkivaltatilanteesta sen toistuvuus, tietoisuus ja vallankäyttö. Kiusaamisessa on usein kyse ryhmäilmiöstä. Kiusaamistilanteeseen puuttuminen edellyttää erilaisia toimintatapoja kuin yksittäiseen tekoon puuttuminen. (Opetushallitus, 2020:3a, 8.)

Koulukiusaaminen on jonkun oppilaan toistuvaa ja systemaattista toimintaa, jolla pyritään vahingoittamaan toista oppilasta. Toimintaan on useita mahdollisia toimintatapoja, ja toiminta voi olla fyysistä, psyykkistä tai sosiaalista. Kiusaamista ei ole siis kahden tasaväkisen oppilaan riita tai tappelu eikä yksittäinen satunnaisesti tapahtuva hyökkäys. Yleisesti kiusattu on aina alakynnessä ja puolustuskyvytön kiusaajaan nähden. (Keränen 2006, 7.)

Kouluväkivallan määritelmää erikseen on vaikea löytää, sillä suurimmassa osassa lähteitä se yhdistetään aina koulukiusaamiseen. Kouluväkivaltaa ja koulukiusaamista käsitteinä pidetään usein synonyymeina tai ne sisältyvät toisiinsa.

Tässä tutkimuksessa keskitymme koulussa tapahtuvaan oppilaiden väliseen fyysiseen väkivaltaan, eli fyysiseen kiusaamiseen. Rajaamme tutkimuksesta kokonaan pois koulumatkalla ja muuten koulun ulkopuolella tapahtuvat oppilaiden väliset väkivaltatilanteet.

2.2 Fyysinen kiusaaminen rikosoikeudellisesti

Rikoslain (RL 39/1889) 3 luvun 4§:n mukaan rangaistusvastuu ulottuu 15-vuotta täyttäneeseen henkilöön, joka on ymmärtänyt teon hetkellä sen seuraukset. Esitutkintalain (ETL 805/2011) 3 luvun 5§:n mukaan alle 15-vuotiaan tekemästä rikollisesta teosta voidaan kuitenkin tarvittaessa suorittaa esitutkinta asianomistajan pyynnöstä teolla menetetyin omaisuudet takaisin saamiseksi, vahingonkorvausoikeuden toteutumiseksi, menettämisseuraamuksen edellytysten selvittämiseksi tai epäiltyyn kohdistettavien lastensuojelutoimenpiteiden tai muun hänen etunsa selvittämistarpeen vuoksi. Näin ollen alle 15-vuotiaidenkin rikollisia tekoja voidaan tutkia poliisissa.

Kouluissa tapahtuvaa väkivaltaa kutsutaan usein koulukiusaamiseksi, vaikka rikosoikeudellisesti teot täyttävät jopa pahoinpitelyn tunnusmerkit. Esimerkiksi töniminen, lyöminen ja potkiminen voivat täyttää pahoinpitelyn (RL 21:5§) ja lievän pahoinpitelyn (RL 21:7§) sekä vammantuottamuksen (RL 21:10§) tunnusmerkistön. Fyysinen kiusaaminen voi myös täyttää vapaudenriiston (RL 25:1§) ja pakottamisen (RL 25:8§) tunnusmerkistön.

2.3 Fyysisen kiusaamisen vaikutukset

Fyysisten vammojen lisäksi kiusatut oppilaat voivat kärsiä monenlaisista mielialan ja henkisen hyvinvoinnin ongelmista. Kiusaamisen seurauksia voivat olla muun muassa itsetunnon ja itsearvostuksen aleneminen, masentuneisuus, itsetuhoiset ajatukset ja teot sekä ahdistuneisuus. Masentuneisuus onkin yksi merkittävimmistä psykososiaalisista ongelmista, joka liittyy kiusaamiseen. Kiusaamisen kesto on yleensä yhteydessä kiusaamisen kielteisiin vaikutuksiin uhrilla. Tästä voidaan todeta kiusaamisen olevan kehityksellinen riski niin uhrille kuin kiusaajallekin. (Salmivalli 2010.)

Kiusaaminen on suuri riski lapsen terveelle kehitykselle sekä psyykkiselle sairastumiselle, ja ongelmat voivat näkyä myöhemmin elämässä esimerkiksi ystävyysuhteiden vähyytenä, yksinäisyytenä ja sosiaalisena ahdistuneisuutena. (Salmivalli 2010.)

Keränen mainitsee pro-gradu-tutkielmassaan (2006) Cammack-Barryn vuonna 2005 tekemän tutkimuksen, jossa osoitetaan kiusaamisen pitkäaikaisia vaikutuksia. Tämän tutkimuksen tuloksista ilmenee, että ne oppilaat, jotka olivat kiusaajia alakoulussa, olivat nuoruusiällään myöhemmin väkivaltaisempia, ahdistuneempia ja vihamielisempiä, heillä oli lisäksi huonompi itsetunto kuin niillä, jotka eivät kiusanneet muita oppilaita. Vastaavasti kiusaamisen uhriksi joutuneilla miehillä oli havaittavissa suurempaa vihamielisyyttä, ahdistuneisuutta sosiaalisissa tilanteissa. Heillä oli myös huonompi minäkäsitys. (Keränen 2006, 21.)

Kiusaaminen vaikuttaa kiusatun lisäksi myös hänen perheeseensä. Äärimmäisissä tapauksissa perhe voi joutua vaihtamaan paikkakuntaa, koulua, työpaikkoja sekä asuntoa. Kiusaamisella voi olla vaikutuksia koko perheen hyvinvointiin psyykkisesti sekä taloudellisesti. (Taipale 2014, 62.)

3 TURVALLISUUS KOULUISSA

3.1 Oikeus turvalliseen opiskeluun

Jokaisella opetukseen osallistuvalla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön. Kouluun ei saa tuoda eikä työpäivän aikana pitää hallussa sellaista esinettä tai ainetta, jonka hallussapito on muussa laissa kielletty tai jolla voidaan vaarantaa omaa tai toisen turvallisuutta taikka joka erityisesti soveltuu omaisuuden vahingoittamiseen ja, jonka hallussapidolle ei ole hyväksyttävää syytä. Koulun opettajan tai rehtorin tulee ilmoittaa tietoonsa tulleesta koulussa tai koulumatkalla tapahtuneesta häirinnästä,

kiusaamisesta tai väkivallasta niihin syyllistyneen ja niiden kohteena olevan oppilaan huoltajalle tai muulle lailliselle edustajalle. (POL 29.1, 29.2 ja 29.7 §.)

3.2 Kurinpito oppilaitoksissa

Perusopetuslain 36 §:n mukaan oppilaalle voidaan määrätä jälki-istuntoa enintään kaksi tuntia tai antaa kirjallinen varoitus, jos hän häiritsee opetusta tai muuten rikkoo koulun järjestystä tai menettelee vilpillisesti. Jälki-istunnossa voidaan teettää erilaisia kirjallisia tai suullisia tehtäviä tai harjoituksia, joiden tulee olla opetusta, kasvatusta ja kehitystä tukevia. Tehtävien tulee olla oikeassa suhteessa oppilaan tekoon tai laiminlyöntiin sekä ikä- ja kehitystaso huomioon ottaen oppilaalle sopivia. Oppilas voidaan myös velvoittaa istumaan hiljaa jälki-istunnon ajan. Jälki-istuntoa ei voida järjestää siten, että oppilas joutuisi jäämään pois opetussuunnitelman mukaisesta opetuksesta. (POL 36.1, 36.5, 36.6 §.)

Perusopetuslaissa ei ole erikseen määritelty siivousvelvoitetta puuttumiskeinona, mutta se on opetushallituksen hyväksymä. Siivousvelvoite tarkoittaa oppilaan tarkoituksellisesti tai vahingossa likaan koulun omaisuuden siistimistä. Siivousvelvoite tulee määrätä kasvatuksellisista syistä, eikä oppilas saa jäädä sen aikana muusta opetuksesta paitsi. (Opetushallitus.)

Oppilas, joka häiritsee opetusta, voidaan määrätä poistumaan jäljellä olevan oppitunnin ajaksi luokahuoneesta tai muusta tilasta, jossa opetusta annetaan, tai koulun järjestämästä tilaisuudesta. Oppilaan opetukseen osallistuminen voidaan myös evätä, kuitenkin enintään lopputyöpäivän ajaksi, mikäli on olemassa vaara, että toisen oppilaan tai koulussa tai muussa opetustilassa työskentelevän henkilön turvallisuus kärsii oppilaan väkivaltaisen tai uhkaavan käyttäytymisen takia tai jos opetus tai siihen liittyvä toiminta vaikeutuu kohtuuttomasti oppilaan häiritsevän käyttäytymisen takia. (POL 36.2, 36.3§.)

Perusopetuslaissa mainitaan myös kirjallinen varoitus ja määräaikainen erottaminen kurinpitorangaistuksina. Vakavassa rikkomuksessa tai jos oppilas saatuaan jälki-istuntoa tai kirjallisen varoituksen, jatkaa epäasiallista käyttäytymistä, voidaan hänet erottaa enintään kolmeksi kuukaudeksi. (POL 36.1§.)

Opettajalla on myös oikeus ottaa haltuun esineitä ja aineita, mutta tämäkin on perusopetuslaissa tarkasti määritelty. Rehtorilla tai koulun opettajalla on yhdessä tai erikseen oikeus työpäivän aikana ottaa haltuunsa oppilaalta kielletty esine tai aine tai sellainen esine tai aine, jolla oppilas häiritsee opetusta tai oppimista. (POL 36d.1§.)

Jos haltuun otettavaa esinettä tai ainetta hallussaan pitävä oppilas koettaa vastarintaa tekemällä välttää haltuun ottamisen, rehtorilla tai koulun opettajalla on oikeus käyttää sellaisia esineen tai aineen haltuun ottamiseksi välttämättömiä voimakeinoja, joita voidaan pitää puolustettavina oppilaan

ikä ja tilanteen uhkaavuus tai vastarinnan vakavuus sekä tilanteen kokonaisarviointi huomioon ottaen. Oikeus käyttää voimakeinoja koskee vain oppilaan omaa tai muiden turvallisuutta vaarantavia esineitä tai aineita sekä esineitä tai aineita, joita käytetään oppimisen tai opetuksen häiritsemiseen. (POL 36d.2§.)

Koulun opettajalla ja rehtorilla on työpäivän aikana myös oikeus tarkastaa oppilaan mukana olevat tavarat, oppilaan hallinnassa olevat koulun säilytystilat ja päällisin puolin hänen vaatteensa, sellaisen kielletyn esineen tai aineen haltuun ottamiseksi, jolla voidaan vaarantaa omaa tai toisen turvallisuutta, jos tällaisen esineen tai aineen hallussa pito on ilmeistä ja oppilas pyynnöstä huolimatta kieltäytyy niitä luovuttamasta tai ei luotettavasti osoita, ettei hänen hallussaan niitä ole. (POL 36e.1§.)

Seuraavalla sivulla meidän kokoama taulukko. Taulukossa nähtävillä poliisin ja opettajan toimivaltuudet tähän tutkimukseen liittyvissä tilanteissa. Halusimme taulukon avulla selkeyttää poliisin ja opettajien toimivaltuuksia sekä niiden eroja. Etsimme taulukkoon perusopetuslaista toimivaltaan liittyviä pykäläiä, ja niitä vastaavat pykälät poliisilaista.

Opettajan ja poliisin toimivaltuuksien vertailu taulukko:

Tilanne	Opettajan toimivaltuudet	Poliisin toimivaltuudet
<p>Häiritsevän ja turvallisuutta vaarantavan oppilaan/henkilön poistaminen</p>	<p>POL 36.2§ Luokasta /muusta opetustilasta poistaminen on mahdollista jäljellä olevan oppitunnin ajaksi, kun oppilaan käytös on häiritsevää.</p> <p>POL 36.3§ Opetuksen epääminen enintään jäljellä olevan työpäivän ajaksi on mahdollista. Kyse turvaamistoimesta, jos olemassa vaara, että oppilaan tai muun henkilön turvallisuus kärsii väkivaltaisen tai uhkaavan käytöksen johdosta tai opetus vaikeutuu kohtuuttomasti oppilaan häiritsevän käytöksen vuoksi.</p>	<p>PolL 2:10§ Rikoksilta ja häiriöltä suojaaminen</p> <p>Poliisimiehellä on oikeus poistaa paikalta henkilö, jos hänen uhkaustensa tai muun käyttäytymisensä perusteella on perusteltua syytä olettaa tai hänen aikaisemman käyttäytymisensä perusteella on todennäköistä, että hän syyllistyisi henkeen, terveyteen, vapauteen, kotirauhaan tai omaisuuteen kohdistuvaan rikokseen taikka aiheuttaisi huomattavaa häiriötä tai välitöntä vaaraa yleiselle järjestykselle ja turvallisuudelle.</p>
<p>Voimakeinojen käyttö</p>	<p>POL 36b.2§ Jos poistettava oppilas koettaa vastarintaa tekemällä välttää poistamisen, rehtorilla ja opettajalla on oikeus käyttää sellaisia oppilaan poistamiseksi välttämättömiä voimakeinoja, joita voidaan pitää puolustettavina oppilaan ikä ja tilanteen uhkaavuus tai vastarinnan vakavuus sekä tilanteen kokonaisarviointi huomioon ottaen.</p> <p>POL 36b.3§ Rehtori ja opettaja voivat tilanteissa toimia yhdessä tai kumpikin erikseen. Oppilaan poistamisessa ei saa käyttää voimankäyttövälineitä. Voimakeinojen käyttöön turvautuneen opettajan tai rehtorin tulee antaa kirjallinen selvitys tapahtuneesta opetuksen järjestäjälle</p>	<p>PolL 2:17§ Voimakeinojen käyttö</p> <p>Poliisimiehellä on virkatehtävää suorittaessaan oikeus vastarinnan murtamiseksi, henkilön paikalta poistamiseksi, kiinniottamisen toimittamiseksi, vapautensa menettäneen pakenemisen estämiseksi, esteen poistamiseksi, miehittämättömän ilma-aluksen kulkuun puuttumiseksi taikka välittömästi uhkaavan rikoksen tai muun vaarallisen teon tai tapahtuman estämiseksi käyttää sellaisia tarpeellisia voimakeinoja, joita voidaan pitää puolustettavina.</p> <p>Voimakeinojen puolustettavuutta arvioitaessa on otettava huomioon tehtävän tärkeys ja kiireellisyys, vastarinnan vaarallisuus, käytettävissä olevat voimavarat sekä muut tilanteen kokonaisarvosteluun vaikuttavat seikat.</p>

<p>Oikeus tarkastaa oppilaan/henkilön tavarat</p>	<p>POL 36e.1§ Opettajalla tai rehtorilla on oikeus tarkastaa oppilaan mukana olevat tavarat, hänen hallinnassaan olevat koulun säilytystilat ja päällisin puolin hänen vaatteensa, jos on ilmeistä, että oppilaan hallussa on sellainen kielletty esine tai aine, jolla voidaan vaarantaa omaa tai toisen turvallisuutta ja oppilas pyynnöstä huolimatta kieltäytyy niitä luovuttamasta tai ei luotettavasti osoita, ettei hänen hallussaan niitä ole.</p>	<p>POL 2:12§ Poliisimiehellä on oikeus kiinniottamisen, pidättämisen, vangitsemisen, säilöön ottamisen ja muun henkilökohtaiseen vapauteen kohdistuvan toimenpiteen yhteydessä tarkastaa, mitä henkilöllä on vaatteissaan tai muuten yllään taikka mukanaan olevissa tavaroissa sen varmistamiseksi, ettei tällä ole hallussaan esineitä tai aineita, joilla hän voi vaarantaa säilyttämisenä taikka aiheuttaa vaaraa itselleen tai muille.</p> <p>Poliisimies voi virkatehtävän suorittamisen yhteydessä tehdä henkilölle tarkastuksen tällaisten esineiden tai aineiden löytämiseksi muussakin tapauksessa, jos se perustellusta syystä on tarpeen poliisimiehen työturvallisuuden ja virkatehtävän suorittamisen varmistamiseksi.</p>
<p>Oikeus ottaa haltuun esineitä tai aineita</p>	<p>POL 36d§ Jos oppilaalla on kielletty tai vaarallinen esine tai aine tai esine tai aine, jolla oppilas häiritsee opetusta tai oppimista. Jos muu ei auta, oppilasta tulee pyytää antamaan esine pois. Jos hän ei sitä anna, se on oikeus ottaa pois. Häirintään käytetyn esineen tai aineen palauttaminen oppilaalle tapahtuu oppitunnin tai koulun tilaisuuden päättymisen jälkeen.</p> <p>Jos on todennäköistä, että häirintä oppitunnin jälkeen jatkuu, häirintään käytetty esine tai aine tulee luovuttaa oppilaalle viimeistään työpäivän päättyessä. Kielletyt esineet ja aineet mahdollisimman pian oppilaan huoltajalle tai muulle lailliselle edustajalle tai poliisille, jos muilla ei lain mukaan ole oikeutta pitää niitä hallussaan.</p> <p>Huumausaineet, ampuma-aseet, aseenosat, patruunat, ammuksiset ja kaasusumuttimet sekä räjähteet tulee luovuttaa poliisille välittömästi. Ennen luovuttamista esine tai aine tulee säilyttää huolellisesti.</p>	<p>POL 2:14§ Sen lisäksi, mitä muussa laissa säädetään, poliisimiehellä on oikeus ottaa tilapäisesti poliisin haltuun räjähdysaineet ja muut vaaralliset esineet tai aineet siltä, jonka voidaan perustellusti epäillä ikänsä, päihtymyksensä, mielentilansa tai muiden olosuhteiden perusteella aiheuttavan välitöntä vaaraa yleiselle järjestykselle ja turvallisuudelle.</p> <p>Poliisin haltuun otetaan myös vaarallisten kemikaalien ja räjähteiden käsittelyn turvallisuudesta annetun lain (390/2005) tai sen nojalla annetun säännöksen tai määräyksen vastaisesti hallussa pidetyt räjähdysaineet, joista niiden hallussapitäjä oma-aloitteisesti ilmoittaa poliisille ja jotka tämä luovuttaa poliisin haltuun.</p> <p>Koko esineen sijasta saadaan ottaa haltuun sellainen esineeseen kuuluva tai siihen liittyvä osa, jonka poistamisella 1 momentissa tarkoitetun vaaran aiheuttaminen voidaan estää. Omaisuuden haltuunotosta on laadittava pöytäkirja tai tehtävä vastaava merkintä muuhun asiakirjaan.</p>

3.3 Koulun henkilökunnan ilmoitusvelvollisuus

Varhaiskasvatuksen ja opetustoimen henkilöstöön kuuluvalla on salassapidon estämättä velvollisuus tehdä lastensuojeluilmoitus viipymättä, jos on tehtävässään saanut tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää lastensuojelun tarpeen selvittämistä (LastensuojeluL 25§). Myös sellaiset opettajan tehtävänsä hoitamisen yhteydessä saamat tiedot, jotka liittyvät tapahtumiin kouluajan ulkopuolella, voivat olla ilmoitusvelvollisuuden perusteena.

Varhaiskasvatuksen ja opetustoimen henkilöstöön kuuluvalla on salassapidon estämättä velvollisuus tehdä ilmoitus sekä lastensuojelulle että poliisille, jos on tehtävässään saanut tiedon, jonka perusteella on syytä epäillä lapsen kohdistuvaa seksuaalirikosta (rikoslain 20 luvussa rangaistavaksi säädetty teot) tai tiettyjä rikoslain 21 luvussa säädettyjä henkeen tai terveyteen kohdistuvia rikoksia, joista säädetty enimmäisrangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta. (LastensuojeluL 25.3§.)

Varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen henkilöstöön kuuluvalla on salassapidon estämättä oikeus ilmoittaa poliisille, jos on tehtävässään saanut tietoja, joiden perusteella on syytä epäillä jonkun olevan vaarassa joutua väkivallan kohteeksi (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (OHL 1287/2013) 23.4§).

Väkivallan uhkasta ilmoittaminen kuuluu vastuulliseen toimintaan. Tietojen luovuttamatta jättäminen ei saa johtua siitä, että lakia ei ole kirjoitettu ehdottoman velvoitteen muotoon.

3.4 Kiusaamisen ehkäisy KiVa-Koulu

KiVa Koulu on Turun yliopistossa kehitetty kiusaamisen vastainen toimenpideohjelma. Toimenpideohjelman tavoitteina ovat kiusaamisen ehkäiseminen, tehokas puuttuminen kiusaamistilanteisiin ja jatkuva seuranta. Suomessa KiVa Koulu-ohjelmassa on mukana yli 900 koulua, ja ohjelma on levinnyt kansainvälisesti jo 20 maahan. Turun yliopistossa on tehty kiusaamiseen liittyvää tutkimusta professori Christina Salmivallin johdolla jo 1990-luvun alusta lähtien. (Kivakoulu.fi.)

KiVa Koulu-ohjelma on saanut kansallista ja kansainvälistä tunnustusta (mm. European Crime Prevention Award 2009; Social Policy Award for Best Article 2021/Social for Research on Adolescence, USA). Tutkimus tuottaa jatkuvasti uutta tietoa kiusaamisen tehokkaamman ehkäisyn sekä siihen puuttumisen kehittämiseksi. (Kivakoulu.fi.)

KiVa Koulu -toimenpideohjelmassa kiusaamisen tultua ilmi alkaa peräkkäisten selvittämiskeskustelujen sarja. KiVa Koulun selvittämisprosessissa olennaisena osatekijänä on keskustelu, jonka opettaja käy muutaman kiusatun luokkatoverin kanssa. (Salmivalli 2010.)

KiVa Koulu -ohjelman tavoitteena on lisätä oppilaiden tietoisuutta siitä, mikä merkitys koko ryhmällä on kiusaamisessa ja sen kitkemisessä. Ohjelma pyrkii siihen, että oppilaat tukisivat kiusatuksi joutuneita ikätovereita. Ohjelmaan kuuluu oppitunteja, joissa aiheita käsitellään muun muassa keskustelujen, lyhytelokuvien, ryhmätöiden ja toiminallisten harjoitusten avulla. (Salmivalli 2010, 147.)

KiVan vaikuttavuutta on tutkittu satunnaistettua koe-kontrolliasetelmaa hyödyntäen erittäin laajoissa tutkimuksissa vuosina 2007–2009. Vuodesta 2009 lähtien on kerätty aineistoa KiVa Koulu –ohjelmaa toteuttavissa kouluissa ympäri Suomea. Aineistoa on kerätty sekä oppilas- että henkilökuntakyselyin. Myös Alankomaissa, Chilessä, Italiassa, Uudessa-Seelannissa ja Virossa on tutkittu KiVa Koulu -ohjelmaa. Meta-analyyseissä on toistuvasti todettu KiVa Koulu yhdeksi maailman tehokkaimmista kiusaamisen vastaisista ohjelmista. (Kivakoulu.fi.)

3.5 Opettajien työolot

Väkivallan uhka vaikuttaa ilmapiiriin kouluissa. Opettajilla voi olla suuri kynnys puuttua oppilaiden väliseen väkivaltaan pelätessään itse väkivallan kohteeksi joutumista. Opettajien ammattijärjestö OAJ:n työolobarometrin mukaan perusopetuksessa väkivallan määrä on edelleen kasvanut vuodesta 2017. Lapset ja oppilaat aiheuttavat väkivallasta suurimman osan. Barometrissä työpaikalla ja työssä väkivallan kohteeksi on joutunut 10 % vastaajista. Barometri on vuodelta 2019. Barometrin mukaan koulutusta väkivaltatilanteiden kohtaamiseen ja niissä toimimiseen oli saanut alle 30 % vastaajista. Kuitenkin koulutuksen saaneista 75 % oli sitä mieltä, että koulutus on auttanut hallitsemaan väkivaltatilanteita. (OAJ, Opetusalan työolobarometri, 2019.)

Taulukko OAJ:n opetusalan työolobarometristä:

Taulukko 12. Väkivallan kohteeksi joutuneet opetusalan sektoreilla ja nimikkeittäin vuosina 2017 ja 2015 (mukana ryhmät, joissa oli 5 tai enemmän havaintoja)

	Väkivaltaa kokeneet %	
	2019	2017
Peruskoulu		
erityisopettaja tai erityisluokanopettaja	31	31
luokanopettaja tai esiluokanopettaja		
esiluokanopettaja		33
luokanopettaja	14	15
rehtori	19	9
lehtori, aineenopettaja	8	7

Väkivaltailmoituksen esimiehelle ja työsuojeluvaltuutetulle oli tehnyt noin joka kolmas, 35 % (49 % vuonna 2017, 44 % vuonna 2015). Ilmoituksen tehneistä 43 % (53 % vuonna 2017, 52 % vuonna 2015) oli käynyt tilanteesta palautekeskustelun esimiehensä kanssa. Käyty keskustelu oli johtanut muutokseen töiden tai opetuksen järjestelyissä joka kolmannessa (27 %) tapauksessa (28 % vuonna 2017, 28 % vuonna 2015). Toimintatapojen muuttumiseen keskustelu johti 55 %:ssa tapauksista (60 % vuonna 2017). Alle neljäsosa vastanneista oli sitä mieltä, että oppilas- ja opiskelijahuolto onnistui väkivaltaisen käytöksen hallinnassa niin, ettei väkivaltatilanne enää toistunut. (OAJ, Opetusalan työolobarometri, 2019.)

Barometrin johtopäätösten mukaan kouluissa tulisi tehdä ennakoivia toimenpiteitä ja riittäviä turvajärjestelyjä väkivallan ja sen uhan ehkäisemiseksi. Tarvittaisiin myös menettelytapoja uhkatilanteiden jälkihoitoon. Tilanteet, joissa työntekijöitä loukataan sanallisesti, uhataan tai pahoinpidellään työhön liittyvissä asioissa ja jotka suoraan tai epäsuorasti vaarantavat työntekijän turvallisuuden, terveyden tai hyvinvoinnin luokitellaan työpaikkaväkivallaksi. Väkipalta työpaikalla on todella haitallista ja pelkkä väkivallan uhan mahdollisuus saattaa aiheuttaa turvattomuuden tunnetta ja lisätä psyykkistä kuormitusta. (OAJ, Opetusalan työolobarometri, 2019.)

Barometrissä mainittavia tavoitteita ovat työolosuhteiden järjestäminen siten, että väkivallan uhka ja väkivaltatilanteet ehkäistään mahdollisuuksien mukaan ennalta. Työpaikalla tulisi olla väkivallan torjumiseen tarvittavat turvallisuusjärjestelyt sekä mahdollisuus avun hälyttämiseen. Turvallisuus ja hälytyslaitteiden toimivuus olisi myös määräajoin tarkistettava. Kouluissa työnantajan tulisi myös laatia konkreettiset menettelytapaohjeet, jotka sisältävät ennalta ehkäisyyn tähtäävät toimet sekä ohjeet, joilla hallitaan väkivaltatilanteen kohtaamista. Olisi myös tärkeää, että jokaisesta väkivaltatilanteesta tehtäisiin tilanneraportti. (OAJ, Opetusalan työolobarometri, 2019.) Työnantajan laatiessa menettelytapaohjeita väkivaltatilanteiden ennalta ehkäisyyn voitaisiin siellä mainita poliisin ennalta estävän ryhmän yhteystiedot. Näin opettajat pystyisivät itse olemaan yhteydessä poliisiin ja saamaan heiltä konsultaatiota.

4 ENNALTA ESTÄVÄ TOIMINTA

4.1 Poliisin tehtävät

Poliisin tehtävät on kirjattu poliisilain (PoL 872/2011) ensimmäiseen pykälään. Pykälän mukaan poliisin tehtävänä on oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen sekä rikosten ennalta estäminen, paljastaminen, selvittäminen ja syyteharkintaan saattaminen. Poliisin velvoitetaan toimivan turvallisuuden ylläpitämiseksi yhteistyössä muiden viranomaisten sekä yhteisöjen ja asukkaiden kanssa sekä antavan jokaiselle tehtäväpiiriinsä kuuluvaa apua. Tästä voimme todeta, että poliisin tehtäväkenttä ulottuu myös oppilaitosturvallisuuteen.

Ennalta estävä toiminta on siis poliisin laissa säädetty tehtävä, jolla ylläpidetään yhteiskunnan ja ihmisten turvallisuutta, turvallisuuden tunnetta ja luottamusta poliisiin puuttumalla varhain turvallisuutta heikentäviin tapahtumiin ja kehitykseen. (Sisäministeriö 2019, 10.)

4.2 Poliisin ennalta estävä toiminta

Poliisin ennalta estävän toiminnan tavoitteena on yhteiskunnan turvallisuuden parantaminen ja rikosten torjunta. Poliisi ennalta estää rikoksia, järjestyshäiriöitä ja onnettomuuksia sekä toimii yhteistyössä eri viranomaisten ja sidosryhmien kesken. Poliisin tulee olla näkyvillä, neuvoa ja valistaa ja tarvittaessa puuttua kansalaisten toimintaan. Ennalta estävällä toiminnalla on merkittävä vaikutus yhteiskunnan turvallisuuteen ja ihmisten turvallisuuden tunteeseen. (Sisäministeriö 2019, 2.)

Keskeisimpiä ennalta estävän työn haasteita ovat vähäiset resurssit. Ennalta estävää työtä saateen ajatella myös vähempiarvoisena työnä verrattuna muihin poliisin tehtäviin, sillä usein ennalta estävän työn tuloksena on, että jokin asia ei tapahdu eikä se siten näy poliisin tilastoissa. Ennalta estävän työn tulokset näkyvät usein vasta vuotta pidemmällä aikavälillä, kun taas poliisin tulosten seuranta perustuu pääosin numeraalisiin mittareihin ja vuoden tarkasteluajanjaksoon, eikä tulosten seurantajärjestelmä siten riittävästi tue ennalta estävää työtä. (Sisäministeriö 2019, 10.)

Poliisin nuoriin kohdistuva toiminta painottuu ennalta estävään työhön. Ennalta estävä toiminta on poliisin, sidosryhmien ja kansalaisten yhteistyötä turvallisuuden luomiseksi ja ylläpitämiseksi. Ennalta estävää työtä tehdään pääasiassa syrjäytymisvaarassa olevien ja rikoksilla oirehtivien nuorten parissa. (Poliisi, Ennalta estävä toiminta on avainasemassa syrjäytymisen ehkäisyssä.)

Ennalta estävässä toiminnassa kohdataan ongelmia, joiden työstämiseen tarvitaan moniammatillista työotetta. Tästä johtuen poliisi ei pysty ennalta estävään työhön yksin. Ennalta estävässä toiminnassa tehdään yhteistyötä muun muassa sosiaali- ja lastensuojelualan toimijoiden sekä koulujen ja järjestöjen kanssa. Moniammatillinen ennalta estävä toiminta tiivistyy Ankkuri-toimintaan. Ankkuri-toiminnassa eri viranomaiset ja muut toimijat työskentelevät yhdessä nuorten ongelmien ratkaisemiseksi. (Poliisi, Ennalta estävä toiminta on avainasemassa syrjäytymisen ehkäisyssä.)

4.3 Poliisin ja koulujen välinen yhteistyö

Poliisin ankkuritoiminnassa erityisesti koulut ovat tärkeitä yhteistyökumppaneita. Opettajat ja kouluhenkilökunta tavoittavat valtaosan nuorista, ja he voivat tunnistaa tukea tarvitsevat nuoret. Oppilaitokset voivat ohjata nuoret tarvittavien palveluiden piiriin ja näin edistää nuoren hyvinvointia. Oppilashuolto voi olla suoraan yhteydessä ankkuritiimiin. Ankkuritoiminta on osa koulujen ja oppilaitosten tukitoimia ja tärkeä voimavara koulukuraattorin ja psykologin palveluiden kanssa oppilashuollon toiminnossa. Kouluilla on mahdollisuus tukea nuoren yhteiskuntaan kiinnittymistä ja näin ne voivat

vahvistaa tekijöitä, jotka suojelevat esimerkiksi väkivaltaiseen ekstremismiin radikalisoitumiselta. (Ankkuritoiminnan käsikirja 2019, 41.)

Vuoden 2019 ennalta estävän toiminnan strategiassa mainitaan, että poliisin ja oppilaitosten välistä yhteistyötä kehitetään ja poliisin läsnäoloa vahvistetaan muissakin kuin vakavissa turvallisuutta heikentävissä tilanteissa. Läsnäoloa vahvistaessa tulee ottaa huomioon lasten ja nuorten elinympäristössä ja asenteissa tapahtuneet muutokset, teknologian hyödyntämisen luomat mahdollisuudet tehostaa toimintaa sekä poliisin resurssit. Viestintä ja tiedottaminen ovat yksi tärkeä osa onnistunutta yhteistyötä. On tärkeää, että oppilaitosten johto, opiskelijahuolto ja opinto-ohjaajat tuntevat poliisin ennalta estävän toiminnan sekä sen työmuodot. (Sisäministeriö, 2019.)

Strategiassa mainitaan myös, että analyysitoiminnan perusteella toimintaa kohdistetaan oppilaitoksiin, joissa tarve yhteistyölle on suurin. Oppilaitosyhteistyössä toimitaan muiden viranomaisten, kuten nuorisotoimen kanssa. Poliisi lisää läsnäoloa oppilaitoksissa teknologiaa hyödyntäen niin, että esimerkiksi etäyhteydellä voidaan tavoittaa useampia oppilaitoksia samaa aikaa. Laillisuuskasvatus toteutetaan laatimalla kouluille sähköinen aineisto, jota opettajat voivat itsenäisesti käyttää opetuksessa. Ammattikouluissa sekä varhaiskasvatuksessa lisätään poliisin positiivista läsnäoloa. (Sisäministeriö, 2019.)

5 TUTKIMUSMENETELMÄ

Tutkimus toteutettiin kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena. Laadullinen tutkimus mahdollisti ilmiön syvällisemmän pohdinnan ja tulkinnan, kun aineisto kuvattiin sanalliseen muotoon. Laadullisessa tutkimuksessa aineistonkeruumenetelmiä ovat haastattelut, havainnointi, kyselyt ja dokumentit. Haastattelut voivat olla joko strukturoimattomia, puolistrukturoituja tai strukturoituja. Kun halutaan selvittää tutkittavien mielipiteitä ja käyttäytymistä haastattelu on sopiva menetelmä. (Kananen 2015, 70–71, 197.)

Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelumenetelmä, jossa kysymyksiä käsitellään tiettyjen, keskeisten teemojen ympärillä. Yleensä kysymykset laaditaan ennakkoon, mutta kysymysten sanamuoto ja järjestys voivat muuttua puolistrukturoidun haastattelun edetessä. Sen sijaan strukturoidussa haastattelussa kysymysten järjestys ja muoto pysyy samoina. (Hirsjärvi ym. 2001, 27–48.)

5.1 Tutkimuksen toteutus ja aineiston analyysi

Tutkimusta varten tarvitsimme tutkimusluvan Sisä-Suomen poliisilaitokselta poliisin haastatteluun. Lähetimme opinnäytetyösuunnitelman Sisä-Suomen poliisilaitokselle ja saimme sieltä tutkimusluvan. Opettajan haastattelua varten selvitimme Lempäälän Moision koululta, tarvitsemmeko erillistä tutkimuslupaa. Haastattelimme opettaja selvitti asiaa sivistystoimenjohtajalta ja ilmeni ettei lupaa tarvita, koska haastattelimme tutkimukseemme vain opettajan, emme oppilaita.

Olimme lähes kymmeneen eri kouluun Sisä-Suomen alueella yhteydessä sekä sähköpostitse että puhelimitse, sillä olisimme halunneet haastatella myös yläkoulun opettajia. Suurin osa kouluista ei vastannut ollenkaan ja osa kouluista kertoi heidän aikataulunsa olevan niin kiireinen, etteivät pysty osallistumaan tutkimukseen. Vastanneilta kouluilta saimme kuitenkin palautteeksi, että aihe on ajan-kohtainen ja tärkeä.

Toteutimme tutkimukseemme kvalitatiivisin tutkimusmenetelmin. Keräsimme aineiston puolistrukturoidulla teemahaastattelulla. Analyysin toteutimme sisällön analyysiä käyttäen eli kuvaamme tutkimusaineistoa sanallisesti. Pyrimme löytämään materiaalista merkityskokonaisuuksia ja esittämään tiedon sanallisina tulkintoina.

5.2 Tutkimuseettiset kysymykset

Noudatimme tutkimuksessamme hyvää tieteellistä käytäntöä. Hyvällä tieteellisellä käytännöllä tarkoitetaan tutkimuksen toteuttamista niin, että noudatetaan tutkimuseetiikan näkökulmasta keskeisiä lähtökohtia. Keskeisiä lähtökohtia ovat esimerkiksi tarkkuus, rehellisyys, huolellisuus tutkimusprosessin ajan, tutkimusluvan hankkiminen, tutkimukseen liittyvistä vastuista ja velvollisuuksista etukäteen sopiminen kaikkien osapuolten kanssa sekä eettisesti kestävä tiedonhankinta, tutkimus-, ja arviointimenetelmät. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta, 2012.)

Otimme opinnäytetyössämme huomioon tutkimuksen ja työn etiikkaan liittyvät asiat. Haastateltavien yksityisyyden turva on varmistettu siten, että tutkimuksessa ei kerrottu haastateltavien henkilöiden nimiä. Olemme myös huomioineet, ettei tutkimuksessamme ole salassa pidettävää sisältöä.

5.3 Teemahaastattelut

Valitsimme haastatteluihin yhden poliisin, jonka toimenkuvaan kuuluu yhteistyö oppilaitosten kanssa. Haastattelimme rikosylikonstaapelia, joka työskentelee Tampereen poliisiasemalla ennalta estävässä toiminnossa. Hän työskentelee tiiviisti yhteistyössä koulujen kanssa. Haastattelimme myös yhden opettajan Lempäälän Moision alakoulusta, jotta saisimme tutkimukseemme myös opettajan näkökulman aiheesta.

Koronasta johtuen emme menneet henkilökohtaisesti paikalle, vaan suoritimme haastattelut etänä Teams -sovelluksen välityksellä. Kumpikin haastatteluista kesti noin tunnin. Nauhoitimme haastattelut ja litteroimme ne jälkepäin, jotta saimme analysoitua tuloksia.

Olimme ennalta laatineet kysymyspohjat aiheeseen liittyvistä teemoista, joita olivat kiusaaminen, poliisin toimivaltuudet, opettajien toimivaltuudet, poliisin ja koulun välinen yhteistyö, ennalta estävä toiminta ja toiminnan kehittäminen. Kun meille nousi mieleen uusia kysymyksiä haastattelun aikana, lisäsimme niitä, joten haastattelurungoissa ei ole kaikkia kysytyjä kysymyksiä. Kysyimme samankaltaisia kysymyksiä molemmilta haastateltavilta, jotta saisimme aiheista molempien näkökulman.

Poliisin haastattelussa kysyimme poliisien toimivaltuuksien lisäksi myös opettajien toimivaltuuksista ja kokeeko poliisi opettajien toimivaltuudet riittäviksi. Opettajalta kysyimme enemmän siitä, miten yhteistyö poliisin kanssa toimii.

6 TUTKIMUSTULOKSET

6.1 Ylikonstaapelin haastattelu

Haastattelimme tutkimukseemme rikosylikonstaapelia, joka työskentelee Tampereen pääpoliisiasemalla. Haastattelemamme henkilö on siirtynyt merivartiostosta poliisin tehtäviin vuonna 2000, ja pääosin poliisitoiminta on pitänyt sisällään lasten kanssa työskentelyä ihan uran alkua ajoista alkaen. Hän on työskennellyt kentällä kahdeksan vuotta, ja viime vuodet ollut töissä tutkinnan listoilla. Muutaman vuoden hän on tehnyt lapsitutkintaa muun muassa väkivalta- ja seksirikosten parissa. Nyt viimeiset kolme vuotta hän on työskennellyt Tampereella ennalta estävän toiminnan ryhmässä ja viimeisen vuoden toiminut ryhmänjohtajana.

Hänen mukaansa koulussa tapahtuvat rikokset ovat päivittäisiä ja väkivalta oppilaiden välillä on lisääntynyt. Joskus teot täyttävät myös pahoinpitelyn tunnusmerkistön. Väkivaltaa on monenlaista; fyysistä, henkistä, sosiaalista sekä seksuaalista. Pääasiassa oppilaiden välinen fyysinen väkivalta ilmoitetaan koulujen toimesta poliisille, ja muut väkivaltatilanteet käsitellään muiden toimijoiden avulla, esimerkiksi sosiaalityöntekijöiden kanssa. Tästä syystä erityisesti fyysiset väkivallanteet näkyvät poliisille.

Poliisilla on akuutissa oppilaiden välisessä väkivaltatilanteessa samat toimivaltuudet kuin normaalitikin, jotka perustuvat poliisilakiin. Tarvittaessa paikalle menee hälytys- ja valvontayksikön partio. Poliisin toimivaltuudet ovat todella laajat ja poliisi pystyy myös puuttumaan toimintaan, vaikka kyseessä olisi alle 15 –vuotias henkilö, joka ei ole rikosoikeudellisesti vastuussa.

Normaalin hälytystoiminnan lisäksi poliisilla on ennalta estävä toiminto, jolle kuuluu valistustyö oppilaitoksissa. Ennalta estävä toiminto menee oppilaitoksiin usein vasta väkivaltaisen tapahtuman jälkeen. Haastattelemamme rikosylikonstaapelin mielestä optimaalisin tilanne olisi, että koulussa käytäisiin ennen kuin tilanteet eskaloituvat fyysisen väkivallan tekoihin. Tarkoitus olisi, että poliisin valistus saisi oppilaat ymmärtämään asian vakavuuden, ja sen seuraukset.

Haastattelemamme rikosylikonstaapelin mielestä poliisilla on riittävät toimivaltuudet kouluväkivaltilanteisiin puuttumiseen. Hän on käynyt opettajien kanssa paljon keskustelua siitä, mitä opettaja voi tehdä, jos oppilaat alkavat välitunnilla esimerkiksi tappelemaan. Onko opettajilla oikeus mennä väliin, ottaa oppilaasta kiinni tai vetää oppilasta sivuun. Jos opettaja loukkaantuu, niin kuka vastaa siitä. Poliisin on helppo puuttua väkivaltatilanteeseen, sillä poliisilla on toimintavelvollisuus, koulutus ja työkalut. Todennäköisesti väkivaltatilanne loppuu, kun poliisi menee paikalle. Rikosylikonstaapelin ohje opettajille on ollut, että omaa turvallisuutta ei tarvitse vaarantaa. Opettaja voi yrittää suusanallisesti saada tilanteen päättymään. Haastattelemamme rikosylikonstaapelin mukaan on ollut tilanteita, joissa opettaja on joutunut jäämään sairauslomalle, kun oppilaat jatkavat tappelua ja opettaja on tilanteessa jäänyt jalkoihin.

Haastattelemamme rikosylikonstaapeli kertoi, että opettajilla on velvollisuus lastensuojeluilmoituksen tekemiseen, kun opettajalla herää huoli esimerkiksi lapsen kotioloista tai muusta, joka voi haitata lapsen kehitystä. Haastattelemamme poliisin mukaan poliisille tehdään ilmoitus vasta, kun rikoksen tunnusmerkistö täyttyy ja kyseessä on rikos, josta säädetty enimmäisrangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta. Näitä rikoksia on esimerkiksi pahoinpitelyt tai seksuaalirikokset. Ennalta estävä toiminto ja opettajat pitävät yhteyttä muulloinkin kuin väkivaltatilanteissa.

Haastattelemamme poliisi koki, että väkivaltatilanteet kouluissa ovat selkeästi lisääntyneet viime vuosina. Myös rikoksen tunnusmerkistön täyttäviä tekoja on huomattavasti enemmän. Esimerkiksi laittomat uhkaukset, kunnianloukkaukset sekä yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämiset ovat lisääntyneet erityisesti koronapandemian myötä. Hänen mukaansa yhä useammin nuoret myös vastustavat poliisia, eivätkä enää usko auktoriteettia. Tästä syystä virkamiehen vastustamiset sekä virkamiehen väkivaltaiset vastustamiset nuorten keskuudessa ovat lisääntyneet. Hänen mielestään ei voi vielä sanoa, että tämä auktoriteetin vastustaminen olisi yleinen tila nuorilla, mutta prosentuaalisesti kasvu on huomattavan suuri.

Halusimme myös kysyä rikosylikonstaapelin mielipiteen opettajien toimivaltuuksiin. Hänen mielestään opettajien toimivaltuudet ovat puutteelliset. Hän ei haluaisi lisätä opettajille fyysisiä tai niiden kaltaisia pakotteita, esimerkiksi kiinnipitämistä tilanteen rauhoittamiseksi. Sen sijaan esimerkiksi oppilaiden tavaroiden tarkastamisen pitäisi hänen mielestään olla matalammalla kynnyksellä sallittua.

Tällä hetkellä opettajilla on toimivaltuudet tarkastaa onko oppilailla mukana koulussa toisen vahingoittamiseen soveltuvia esineitä tai aineita, mutta se vaatii tiettyjen edellytyksien täyttymistä. Jos koulun henkilökunnalle herää epäily, että oppilaalla voisi olla vaarallinen esine mukana, tulee kutsua paikalle toinen täysi-ikäinen henkilökunnan jäsen. Tästä voidaan kuitenkin poiketa, jos se on asian kiireellinen luonne huomioon ottaen turvallisuuden kannalta ehdottoman välttämätöntä.

Haastattelussa rikosylikonstaapeli kertoi, että itse kävisi herkemmin oppilaitoksissa. Hän on käynyt paljon kouluilla ja kokee sen äärimmäisen tärkeäksi sekä kustannustehokkaaksi tavaksi. Hän sanoi, että jos käynneillä pystyy yhdenkin sielun pelastamaan, se maksaa itsensä monin verroin takaisin. Jokainen euro, jonka nuorien kanssa työskentelyyn laittaa saadaan se moninkertaisena takaisin, mutta tarkasteluväli on pitkä. Hän käytti esimerkkinä sitä, että kunnat elävät vuosibudjeteissa ja eduskunta istuu neljä vuotta, mutta jos mietitään yhden euron tuottoa nuoren kohdalla niin tarkasteluvälin täytyisi olla esimerkiksi 10 vuotta. Säästöön vaikuttaa se minkälaisia valintoja nuori tekee elämässä, miten hän kouluttautuu, miten hän pystyy elättämään itsensä ja perheensä sekä miten hän käyttää yhteiskunnan erilaisia tukipalveluita.

Resurssien takia ennalta estävä toiminto keskittyy pääasiassa ainoastaan alle 15-vuotiaisiin. Sitä vanhemmat nuoret ohjataan yleensä perustutkintaan, koska niissä täytyy suorittaa esitutkintaa. Ankkuritoiminta sen sijaan on nopeaa väliintuloa ja prosessit etenevät nopeasti. Aluksi ennalta estävä toiminto tekee sosiaalityöntekijöiden kanssa arvion nuoren palveluntarpeesta, sen jälkeen nuori tavataan vanhempien kanssa ja sitten jatko-ohjataan johonkin palveluun kuten koulukuraattorille tai psykologille.

Kysyimme myös, millaista yhteistyötä ennalta estävä toiminto tekee opettajien kanssa. Haastattelemamme poliisin mukaan he tekevät päivittäin konsultaatiota. Kyseisen rikosylikonstaapelin ryhmä vastaa Keski-Suomen sekä Pirkanmaan alueista, joten heille ohjautuu kaikki puhelut kyseisten alueiden kouluista. Joskus riittävät pelkät puhelimessa annetut neuvot, mutta joskus koulu tarvitsee ankkuritoiminnan toimia ja joskus kyseessä on selkeästi rikostutkintaan ohjattava asia.

Ennalta estävä toiminto käy myös kouluissa pitämässä työpaikkakoulutuksia siitä, miten poliisi toimii, ja minkälaisissa asioissa ennalta estävä ryhmä pystyy auttamaan. Millainen on prosessi, jos koululla tapahtuu jotain, sekä millä tavoin heidän tulisi tilanteissa toimia. Esimerkkinä jos joku on kirjoittanut nettiin aikovansa vahingoittaa jotain koulun oppilasta tai muita uhkauksia. Tässä tilanteessa ennalta estävä ryhmä tekee tarvittavat selvitykset ja tuottavat turvallisuustiedon koululle. Turvallisuustiedosta selviää, onko syytä lisätä varautumista, vai onko kyseessä aiheeton uhkaus.

Halusimme myös tietää, onko oppilaitosten ja poliisin välisessä yhteistyössä jotain parannettavaa. Rikosylikonstaapelin mielestä tulisi lisätä yhteistyön säännöllisyyden ylläpitoa, sillä toimijat vaihtuvat.

Kouluihin tulee uusia opettajia ja samoin myös poliisin puolella uusia toimijoita. Kaikilla tulisi olla riittävät perustiedot toisen organisaation toiminnoista ja yhteyshenkilöistä.

6.2 Opettajan haastattelu

Haastattelimme tutkimukseemme opettajaa Lempäälän Moision alakoulusta. Hän on toiminut opettajana vuodesta 2007, ja opettanut Lempäälän Moision alakoulussa työuran alusta alkaen. Erityispiirteenä kyseiselle koululle hän mainitsee oppilasmäärän tuplaantumisen 300 oppilaasta lähemmäs 700 oppilaaseen hänen työuransa aikana.

Halusimme kuulla kyseisen opettajan omia kokemuksia siitä, millaisia väkivalta tilanteita oppilaiden välillä on. Hän kertoi, että oppilaiden välillä hän on nähnyt tönimistä, potkimista, lyömistä ja joskus jopa kuristamista. Näihin tilanteisiin hänen on pitänyt puuttua. Tällaisesta toiminnasta ilmoitetaan aina kouluissa huoltajalle, ja joissain tilanteissa tilannetta selvitetään koulun henkilökunnan, oppilaiden ja heidän huoltajien kesken. Hänen ei kuitenkaan itse ole ikinä joutunut setvimään asiaa huoltajien ja rehtorin kanssa.

Opettaja kertoi, että hänen puuttuessaan oppilaiden väliseen väkivaltaiseen käytökseen, oppilaat sanovat tilanteen olevan leikkiä. Tilanteissa joutuu selittämään oppilaille, että kyse ei ole mistään vitsistä vaan tilanne vaatii vain yhden tietynlaisen tönäisyn, että leikki lähtee lapasesta ja muuttuu oikeaksi tappeluksi. Hän on joutunut selittämään oppilaille, että eihän koulun henkilökuntakaan töni toisiaan koulun käytävillä. Jos sellainen ei ole aikuisten keskuudessa sallittua niin, miksi se olisi oppilaiden välillä hyväksyttävää.

Haastattelemamme opettaja on tehnyt pitkän uran opettajana. Hänen mukaansa väkivaltainen käytös on huomattavasti lisääntynyt viimeisten 5–10 vuoden aikana. Hänen mielestään oppilaiden väkivalta on rinnastettavissa levottomuuteen. Hän sanoi, että oppilaiden pettymyksien sietäminen on heikentynyt. Todennäköisesti nykyään kotona lapsen suuttuessa tai pettyessä vanhemmat antavat lapselle älylaitteen sen sijaan että raivolle annettaisiin tilaan. Hänen mukaansa oppilailla on ”kaikki mulle heti nyt” - asenne ja tunnetilojen sietämistä ei ole välttämättä harjoiteltu. Tästä syystä hermo menee hyvin äkkiä. Kun oppilaalla menee tilanteessa hermot, se muuttuu helposti väkivaltaiseksi käytökseksi.

Moision alakoulussa oppilaiden väliseen väkivaltaiseen käytökseen välitunneilla on puututtu ”välkäsäännöillä”. Sääntöihin on tehty liikennevalot, joissa kaikki väkivaltainen käytös on punaisella. Moision alakoulussa ei saa näkyä minkäänlaista väkivaltaista käytöstä välitunneilla tai joutuu luokkaan istumaan välitunnin ajaksi. Opettajan mukaan selkeät säännöt ovat toimineet. Väkivalta välitunneilla on hänen mielestään sääntöjen myötä vähentynyt.

Kysyimme opettajalta, onko hän joskus itse joutunut menemään väkivaltaiseen tilanteeseen väliin. Hän kertoi, että hänen ei ole itse tarvinnut mennä irrottamaan oppilaita toisistaan vaan pelkkä suullinen puuttuminen on riittänyt. Hän kokee, että hänellä on riittävä auktoriteetti ja saa äänenkäytöllä tilanteet loppumaan. Osaa opettajista pelottaa puuttua tilanteisiin, sillä esimerkiksi 6. -luokkalaisten väliset tilanteet voivat olla rajuja.

Halusimme myös tietää, millaisia toimivaltuuksia opettajilla on tällaisissa tilanteissa. Hän kertoi, että opettaja saa pitää kiinni oppilasta, mutta sen tulee aina olla turvallista. Tilanteissa pitää aina olla paikalla myös toinen opettaja ja kyseisestä toiminnasta tulee aina tehdä kirjaus. Jotkut opettajat ovat saaneet koulutuksen tällaiseen toimintaan, mutta haastattelemamme opettaja itse ei ole koulutusta saanut. Hänen mukaansa tulee tarkasti harkita, meneekö tilanteisiin väliin, sillä pahimmassa tapauksessa syytteet voivat loppujen lopuksi kääntyä opettajaa vastaan.

Haastattelemamme opettajan mukaan opettajien toimivaltuudet ovat todella rajattuja, ja niitä on vuosien myötä vain rajoitettu lisää. Hänen mielestään nykyiset toimivaltuudet ovat itse väkivaltatilanteissa riittäviä, mutta lain puitteissa esimerkiksi oppilaan erottaminen on äärimmäisen haastava käyttää. Erottaminen on pitkä prosessi, jota ei voida helposti käyttää. Erottaminen vaatii opettajan mukaan laajempaa byrokratiaa. Erottamisen sijaan tilanteissa on voitu sopia huoltajien kanssa esimerkiksi oppilaan jäämisestä sairaalomalle, mutta tämä vaatii aina huoltajien suostumuksen. Toimivaltuuksien puutteellisuuteen vaikuttaisi myös yhteistyö poliisin kanssa. Opettaja vertasi nykyistä tilannetta aiempaan, kun kouluilla on ollut tutut poliisit, mutta nykyään poliiseja ei näy oikein missään. Hän kuitenkin ymmärtää poliisin resurssit sekä sen, että enää ei ole pieniä poliisilaitoksia, jotka tekisivät lähipoliisitoimintaa.

Opettaja kertoi väkivaltaisen käytöksen kuormittavan hänen työtänsä. Hänen mielestään asiat täytyy aina purkaa kunnolla ja hän haluaa kuulla jokaisen tappelun osapuolen näkemyksen. Hän käy oppilaiden kanssa keskusteluja siitä, mikä on johtanut väkivaltaiseen käytökseen ja yleensä tilanteelle löytyy joku syy. Hän kokee, että tämä häiritsee opetus työtä. Joskus asia selvitetään seuraavalla välitunnilla, mutta välillä tappeluita joudutaan setvimään koulun jälkeen. Tämän lisäksi opettaja kirjoittaa huoltajille Wilmassa ilmoituksen tapahtuneesta, joten selvitystyö voi viedä paljonkin hänen työaikaansa. Hän ei kuitenkaan halua painaa asioita villaisella, vaikka voisikin, vaan asiat on hänen mielestään tärkeä selvittää.

Haastattelemamme opettajan mukaan väkivaltainen käyttäytyminen riippuu oppilaiden iästä. Pienimpien vuosiluokkien välillä ei ole väkivaltaista käyttäytymistä yhtä paljon kuin vanhemmilla vuosiluokilla. Väkivaltainen käyttäytyminen on harvoin jokapäiväistä vaan enemmänkin kausiluontoista. Hänen mukaansa on vaikea tietää mistä väkivaltaiset kaudet johtuvat. Mahdollisesti oppilaan koti-asiat ja kaverisuhteet vaikuttavat väkivaltaiseen käyttäytymiseen.

Haastattelemamme opettaja toivoisi poliisilta konsultoivaa apua. Hänen mielestään olisi hyvä käydä keskustelua ja saada käsitystä siitä, miltä tilanteet näyttävät toisesta näkökulmasta. Tämän lisäksi hän toivoisi enemmän koulupoliisitoimintaa. Hänen mielestään poliisin vierailuiden ei tarvitsisi koskea erityisesti koulukiusaamista tai väkivaltaa vaan poliisin läsnäolo tai näkyminen vaikuttaisi. Hänen mukaansa olisi hyvä, että poliisille saataisiin inhimilliset kasvot oppilaiden silmissä. Opettaja muisteli, että Moision alakoululla on viimeksi käynyt poliisi noin 12 vuotta sitten. Lisäksi hänellä ei ole tietoa keneen olla tarvittaessa yhteydessä. Hänellä oli sellainen käsitys, että poliisiin ollaan yhteydessä vasta, kun jotain on tapahtunut eikä ennalta estävästi. Hänestä olisi hyvä, että tiedossa olisi joku puhelinnumero, josta voisi kysellä neuvoja.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Käymme läpi aikaisemmin esittämämme tutkimuskysymykset ja avaamme johtopäätöksiä aihe kerrollaan.

1. Miten opettajien ja poliisin toimivaltuudet puuttua oppilaiden välisiin väkivaltilanteisiin eroavat?
2. Ovatko toimivaltuudet, joilla opettajat ja poliisit puuttuvat oppilaiden väliseen väkivaltilanteeseen riittäviä?
3. Millaista yhteistyötä poliisi ja opettajat voisivat tehdä turvallisuuden parantamiseksi kouluissa?

Opettajien ja poliisin toimivaltuuksien erot oppilaiden välisessä väkivaltilanteessa

Poliisin ja opettajien toimivaltuuksissa on huomattavasti eroja. Poliisilla on todella laajat toimivaltuudet, sillä poliisi voi puuttua ihmisten perusoikeuksiin. Lisäksi poliisilla on toimintavelvollisuus väkivaltilanteessa, kun taas opettajilla ei ole väkivaltilanteessa velvollisuutta vaarantaa omaa turvallisuuttaan, vaikka heillä on oikeuksia puuttua tilanteeseen esimerkiksi pitämällä kiinni oppilaasta.

Opettajilla ei ole välttämättä koulutusta puuttua fyysisiin tilanteisiin. Oppilaiden väliset väkivaltilanteet voivat olla opettajille vaarallisia. Poliisilla on oikeus käyttää voimankäyttövälineitä tilanteen niin vaatiessa sekä tarvittava koulutus väkivaltilanteisiin. Haastatteluissa kävi ilmi, että opettajien on mahdollista saada jonkinlaista koulutusta väkivaltilanteisiin puuttumiseen, mutta kaikki opettajat eivät ole käyneet kyseistä koulutusta.

Poliisin ja opettajan toimivaltuuksia yhdistää se, että periaatteessa molemmilla on vähimmän haitan periaate toiminnassa. Vähimmän haitan periaatteella tarkoitetaan sitä, että poliisi ei saa puuttua kenenkään oikeuksiin enempää eikä kenellekään saa aiheuttaa suurempaa vahinkoa tai haittaa kuin

on välttämätöntä tehtävän suorittamiseksi. (PoL 1:4§.) Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että toiminta aloitetaan aina sanallisesti, ja jos se ei riitä sitten vasta käytetään voimakeinoja. Opettajien tulee myös aina ensin yrittää selvittää tilanne suullisesti.

Myös suhteellisuusperiaate toimii sekä poliisin että opettajan toiminnassa. Suhteellisuusperiaatteella tarkoitetaan sitä, että poliisin toimenpiteiden on oltava puolustettavia suhteessa tehtävän tärkeyteen, vaarallisuuteen ja kiireellisyyteen, tavoiteltavaan päämäärään, toimenpiteen kohteena olevan henkilön käyttäytymiseen, ikään, terveyteen ja muihin vastaaviin häneen liittyviin seikkoihin sekä muihin tilanteen kokonaisarviointiin vaikuttaviin seikkoihin. (PoL 1:3§.) Opettajienkin tulee pystyä toimimaan suhteessa tilanteeseen ja perustelemaan oma toimintansa tilanteissa. Näin toimiessaan opettajat välttävät mahdolliset rikoslain mukaiset seuraamukset.

Toimivaltuuksien riittävyys

Tutkimuksemme osoitti, että poliisilla on riittävät toimivaltuudet kouluväkivaltaan liittyvissä tilanteissa. Tästä voidaan todeta, että ongelma ei ole poliisin käytössä olevista toimivaltuuksista, vaan enemmänkin siitä, kuinka poliisilla riittävät resurssit keskittyä kouluissa tapahtuviin lieviin väkivaltilanteisiin. Siihen vaikuttaa myös se, kuinka herkästi opettajat ovat yhteydessä poliisiin. Haastatteluista kävi ilmi, että yleensä opettajat ovat poliisiin yhteydessä vasta, kun jotain on tapahtunut, sen sijaan, että yhteyttä otettaisiin ennalta estävästi.

Opettajilla on väkivaltaisiin tilanteisiin tarvittavat toimivaltuudet, mutta ei välttämättä koulutusta käyttää niitä. Opettajien tulee kuitenkin tarkasti harkita, miten tilanteeseen puuttuu oman oikeusturvansa takia. Opettajien toimivaltuudet ovat tarkemmin rajattuja ja joissain tilanteissa niitä on hankala käyttää.

Kouluissa kiusaajan erottaminen on mahdollista, jos teko on tarpeeksi vakava. Erottamisprosessi on kuitenkin todella hankala. Siihen vaaditaan kuulemisiä, monijäseninen toimielin sekä suunnitelma siitä miten opetus järjestetään poissaoloaikana. Myös sosiaalitoimelle pitää antaa mahdollisuus ottaa asiaan kantaa. Haastattelemamme opettajan mielestä erottamista voitaisiin käyttää rangaistuksena kiusaamistapauksissa, jos se olisi helpommin käytettävissä. Oppilaan väliaikainen erottaminen voisi olla matalamman kynnyksen prosessi, jos erottaminen ei haittaisi vakavasti erotettavan opintoja. Kiusaaja voisi ymmärtää erottamisen myötä paremmin asian vakavuuden.

Opettajien oikeus tarkastaa oppilaan tavarat voisi olla helpommin toteutettavissa. Nykyisen perusopetuslain mukaan, jos opettaja haluaa tarkastaa oppilaan tavarat, niin tulee olla ilmeistä, että oppilaalla on mukana koulussa kielletty esine, jolla voidaan vaarantaa turvallisuutta (POL 36e.1§). Voisiko esimerkiksi tavaroiden tarkastamiseen riittää pelkkä epäily oppilaan hallussa olevasta vaaralliseksi esineestä.

Opettajien toimivaltuuksien ollessa rajalliset on opettajilla kuitenkin mahdollisuuksia hillitä väkivaltaista käytöstä muilla keinoilla. Esimerkiksi opettajan haastattelussa esille tulleet väkikäskäännöt ovat hyvä esimerkki tällaisista keinoista. Erilaisten järjestyssääntöjen lisäksi kouluissa voitaisiin huomioida, miten oppilaat ryhmitetään. Jos tietyssä luokassa huomataan väkivaltaista käytöstä, voisiko nämä väkivaltaan taipuvaiset oppilaat sijoittaa eri luokille.

Jos koulussa esiintyy ilmeistä väkivallan uhkaa, tulisi työturvallisuuslain mukaan (TyöturvL 738/2002) väkivaltatilanteet ennalta ehkäistä mahdollisuuksien mukaan. Työpaikalla, tässä tapauksessa koulussa, tulisi tällöin olla väkivallan torjumiseen tai rajoittamiseen tarvittavat asianmukaiset turvallisuusjärjestelyt tai -laitteet sekä mahdollisuus avun hälyttämiseen. Työnantajan on laadittava menettelytapaohjeet, joissa ennakolta kiinnitetään huomiota uhkaavien tilanteiden hallintaan ja toimintatapoihin, joilla väkivaltatilanteen vaikutukset työntekijän turvallisuuteen voidaan torjua tai rajoittaa. (TyöturvL 27§.) Kun kaikissa kouluissa olisi selkeät menettelytapaohjeet koululaisten välisiin väkivaltatilanteisiin, lisäisi se mahdollisesti opettajien työturvallisuutta.

Poliisien ja opettajien yhteistyön kehittäminen

Opettajan haastattelusta käy ilmi, että koululla kaivattaisiin enemmän poliisin läsnäoloa. Opettajan mielestä jo pelkästään poliisin kouluvierailuilla voitaisiin vähentää oppilaiden välistä väkivaltaa. Alakouluopettajan mukaan poliisi on viimeksi vierailut Moision alakoululla noin 12 vuotta sitten. Opettaja painottaa, että poliisin ja opettajien väliseen konsultaatioon tulisi panostaa enemmän. Opettajalla ei esimerkiksi ole tiedossa yhteystietoja sellaiselle poliisitaholle, mistä voisi kysyä neuvoa. Opettaja kertoi olevansa siinä käsityksessä, että poliisiin ollaan yhteydessä vasta silloin, kun tilanne on oikeasti vakava.

Poliisin haastattelusta saimme kuitenkin sellaisen käsityksen, että ennalta estävä toiminto toteutuu Tampereella hyvin ja poliisi antaa mielellään puhelinneuvontaa kouluille Pirkanmaan sekä Keski-Suomen alueilla. Neuvontapuhelinnumero ei kuitenkaan ole Moision alakoululla tiedossa. Tästä voimme päätellä, että toiminnassa olisi kuitenkin vielä kehitettävää. Kenen vastuulla on se, että yhteystiedot päätyvät kaikille niitä tarvitseville?

Poliisi toivoo haastattelussaan yhteistyön säännöllisyyden ylläpitoa. Toimijat kouluissa sekä poliisissa vaihtuvat eikä kaikilla ole riittäviä perustietoja toisen organisaation toiminnoista ja yhteyshenkilöistä. Jos yhteistyöstä saataisiin säännöllisempää koulut eivät jäisi ilman tärkeitä yhteystietoja. Voi olla hyvin mahdollista, että yhteystiedot ovat kadonneet vanhojen toimijoiden lähtiessä eivätkä uudet toimijat ole saaneet niitä tietoonsa.

Poliisilla on käytössä rajallinen määrä resursseja, joten toiminnan tulee keskittyä akuuteimpiin tapauksiin. Tästä voi johtua se, että kouluvierailuja ei pystytä jokaiseen kouluun toteuttamaan. Niin kuin sisäministeriön ennalta estävän työn strategiassa mainitaan, poliisi lisää läsnäoloa kouluissa teknologiaa hyödyntäen siten, että esimerkiksi etäyhteyttä käyttämällä voidaan tavoittaa useampia kouluja samanaikaisesti. Opettajan haastattelusta käy kuitenkin ilmi, että etäyhteydellä tehdyt vierailut eivät korvaa poliisin fyysistä läsnäoloa.

8 OMA POHDINTA

Fyysinen kiusaaminen on ajankohtainen ilmiö ja meistä oli mielenkiintoista tutkia mitä poliisi voi ja mitä opettajat voivat tehdä oppilaiden välisessä väkivaltatilanteessa. Tutkimus vahvisti käsitystämme opettajien toimivaltuuksien puutteellisuudesta. Tutkimuksen myötä ymmärsimme paremmin poliisin ennalta estävän työn merkityksellisyyden.

Haastatteluissa havaitsimme, että opettajien sekä poliisin näkemyksissä oli yhteistyön osalta ristiriitaisuuksia. Koulussa tiedettiin hyvin vähän yhteistyö mahdollisuuksista poliisin kanssa, kun taas poliisilla oli selkeä näkökulma siitä, miten yhteistyö oppilaitosten kanssa toimii. Pohdimme, voivatko erot johtua paikkakuntien koosta. Pienillä paikkakunnilla ei ole nykyään enää omia poliisiasemia, vaan asemat on keskitetty isoihin kaupunkeihin. Tästä syystä pienissä kaupungeissa poliisi ei näy samalla tavalla kuin ennen. Ennen tätä tutkimusta ajattelimme, että opettajat olisivat tienneet paremmin poliisin ennalta estävästä toiminnasta. Vastaukset yllättivät meidät.

Kokonaisuutena haastattelut sujuivat hyvin ja saimme selkeän kuvan, sekä poliisin että opettajien näkökulmista. Aluksi tarkoituksenamme oli haastatella vain yksi poliisi ja yksi opettaja. Valitsimme opettaja oli alakoulun opettaja ja ajattelimme, että olisi hyvä saada myös yläkoulun opettajan näkemys, jotta saisimme laajemman kuvan ilmiöstä. Mielestämme oli hyvä, että saimme poliisin haastattelun ryhmänjohtajalta, joka on vastuussa ryhmän toiminnasta ja jolla on realistinen käsitys tilanteesta.

Tutkimusta vaikeutti koulujen yhteistyöhaluttomuus haastatteluihin. Olisimme toivoneet tutkimukseemme näkökulman myös yläkoulun opettajilta, koska oletimme, että yläkouluikäisten oppilaiden välinen väkivaltainen käytös näkyisi voimakkaammin. Kuitenkin useista yhteydenotoista huolimatta emme saaneet haastatteluja yläkouluopettajilta. Yhdeksi ongelmaksi eräs opettaja mainitsi sen, ettei nykyään yläkoulussa voi jättää oppilaita hetkeksikään yksin, sillä oppilaat ovat niin levottomia eivätkä toteuta heille annettuja tehtäviä.

Käsittelimme tutkimuksessamme paljon toimivaltuuksia lakien pohjalta, joten siltä osin tutkimus on luotettava. Teoria tutkimukseen on kerätty luotettavista lähteistä. Tutkimuksemme haastattelut ovat mielestämme luotettavia, sillä toteutimme molemmat haastattelut henkilökohtaisesti ja molemmat

haastateltavat olivat aidosti kiinnostuneita vastaamaan kysymyksiimme ja kertomaan omista kokemuksistaan. Tutkimuksesta olisi tullut luotettavampi, jos olisimme saaneet haastateltavia yläkoulusta ja toiselta paikkakunnalta. Ollisimme tällöin saaneet laajemman kuvan tutkittavasta ilmiöstä.

Opettajan ja poliisin haastatteluissa kävi ilmi, että fyysinen kiusaaminen kouluissa on lisääntynyt viime vuosien aikana. Pohdimme voiko viime vuosina vallinneella koronapandemialla olla vaikutuksia nuorten oirehdintaan. Koulu on nuorille tärkeä kehitysympäristö, missä nuoret viettävät aikaa kavereidensa kanssa ja ovat vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. Koronapandemian takia koulut ovat olleet kiinni ja nuoret ovat joutuneet jäämään kotiin. Kotiin jääminen on voinut aiheuttaa nuorille ahdistusta ja sosiaalista eristäytymistä. Toisaalta etäkoulu on voinut olla helpotus sellaisten osalta, jotka ovat kokeneet koulukiusaamista, sillä heidän ei ole tarvinnut kohdata kiusaajia.

Koulukiusaaminen on laaja aihe ja sitä voisi tutkia monesta eri näkökulmasta. Esimerkiksi koulukuraattorit, psykologit ja oppilaiden vanhemmat voisivat antaa erilaisia vastauksia liittyen koulukiusaamiseen. Halusimme kuitenkin rajata tutkimuksemme pelkästään opettajien ja poliisin näkemyksiin, jotta tutkimuksesta ei tulisi liian laaja.

Koulussa tapahtuva fyysinen väkivalta on yllättävän yleistä ja sillä voi olla kauaskantoiset vaikutukset. Tämän takia mielestämme on tärkeä tietää, pystytäänkö siihen puuttumaan tarpeeksi tehokkaasti ja riittävän ajoissa. Halusimme työllä myös tuoda mahdollisia kehitysehdotuksia esille.

Selvitimme, onko tämänhetkiseen tilanteeseen tulossa muutosta, ja löysimme eduskunnan sivuilta toimenpideohjelman kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ehkäisemiseksi, joka on laadittu opetus- ja kulttuuriministeriössä. Kyseisen toimenpideohjelman tarkoituksena on korjata ja täsmentää opetus-toimen säännöksiä, jotta kiusaamiseen voitaisiin puuttua oikea-aikaisesti, vahvistaa oppilaan oikeus-asemaa ja turvata kaikkien koulussa toimivien turvallinen oppimisympäristö. Lisäksi ohjelman tarkoituksena on myös lisätä hyvinvoinnin ja työrauhan edistämiseen, kiusaamisen ja yksinäisyyden ehkäisemiseen ja mielen hyvinvoinnin tukemiseen liittyvää pedagogista osaamista. (Eduskunta 2021.) Toivomme, että toimenpideohjelmalla saataisiin aikaan muutoksia ja lisättyä oikeasti oppimisympäristön turvallisuutta.

Kun vertaamme suomalaista kouluympäristöä ulkomaihin, meillä on vielä suhteellisen hyvä tilanne. Esimerkiksi Yhdysvalloissa lähes jokaisessa koulussa tulee olla vartijat, kun taas Suomessa vasta joissakin kouluissa on otettu kouluvartiointi käyttöön. Aika näyttää, tarvitaanko Suomessakin tulevaisuudessa jokaiseen kouluun vartijoita, jos fyysinen koulukiusaaminen jatkaa kasvuaan. Kouluympäristö on tärkeä pitää turvallisena, joten vartijoiden palkkaaminen ei välttämättä olisi huono asia. Jos koulujen turvallisuudesta vastaisi turvallisuuspalvelu, voisivat opettajat keskittyä paremmin itse opettamiseen.

Rikollisuuden lisääntyessä ja rikollisuuden muuttaessa muotoaan poliisilla ei välttämättä ole enää niin paljon resursseja kohdennettavaksi kouluihin. Vaikka ennalta estävä työ kehittyy jatkuvasti, niin videon välityksellä tehdyt kouluvierailut eivät korvaa poliisin fyysistä läsnäoloa koululla.

Poliisin resursseja ei tulisi vähentää, koska tämänhetkisetkään resurssit eivät ole riittävät ennalta estävään työhön kaikkialla Suomessa. Ennalta estävällä työllä voi olla suuri vaikutus nuorten tulevaisuuteen eikä siitä tulisi tinkiä. Nuorten hyvinvoinnilla on vaikutus koko yhteiskunnan tulevaisuuteen.

LÄHTEET

Ankkuritoiminnan käsikirja 2019. Luettavissa: [Ankkuritoiminnan käsikirja - Valto \(valtioneuvosto.fi\)](https://www.valtio.fi/Ankkuritoiminnan_kasikirja_-_Valto_(valtioneuvosto.fi)) Luettu 5.10.2021.

Eduskunta 2021: Toimenpideohjelma kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ehkäisemiseksi. Luettavissa: https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/kirjasto/aineistot/kotimainen_oikeus/LATI/Sivut/koulukiusaamisen_ehkaiseminen.aspx Luettu 12.11.2021.

Esitutkintalaki ETL 805/2011

Henttinen, Jarkko, 2018: Luokanopettajien näkemyksiä koulun toimintamalleista kiusaamisen vastaisessa työssä. Luettavissa: nbnfioulu-201811303172.pdf Luettu 6.10.2021.

Hirsjärvi Sirkka & Hurme Helena, 2001: Tutkimushaastattelu – Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Yliopistopaino. Helsinki Copyright.

Kananen, Jorma, 2015: Opinnäytetyön kirjoittajan opas – Näin kirjoitan opinnäytetyön tai pro gradun alusta loppuun. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja. Suomen yliopistopaino Oy – Juvenes Print.

Keränen, K. 2006. Koulukiusaaminen, sosiaaliset suhteet, minäkäsitys ja fyysiset ominaisuudet peruskoululaisilla. Jyväskylän yliopisto. Liikuntatieteiden laitos. Pro gradu –tutkielma, 111 sivua. Luettavissa: [graduready \(jyu.fi\)](https://graduready.jyu.fi) Luettu 13.10.2021.

KiVa Koulu: Mikä KiVa on?. Verkkosivu. Luettavissa: [Mikä KiVa on? | Suomi \(fi\) \(kivakoulu.fi\)](https://www.kivakoulu.fi/Mika_KiVa_on?_lang=fi). Luettu 13.10.2021.

Lastensuojelulaki LastensuojeluL 417/2007

MLL: Kiusaamisen seuraukset. Verkkosivu. Luettavissa: <https://www.mll.fi/ammattilaisille/kouluille-ja-oppilaitoksille/kiusaamisen-ehkaiseminen/kiusaamisen-seuraukset/> Luettu. 9.10.2021

OAJ: Opetusalan työolobarometri 2019. Luettavissa: [opetusalan työolobarometri 2019 nettiin.pdf \(oaj.fi\)](https://www.oaj.fi/tyo-olobarometri-2019-nettiin.pdf). Luettu 4.10.2021.

OAJ: Opettajan oikeudet ja velvollisuudet kurinpitotilanteissa. Verkkosivu. Luettavissa: <https://www.oaj.fi/arjessa/opettajan-vastuut-ja-velvollisuudet/opettajan-oikeudet-ja-velvollisuudet-kurinpitotilanteissa/> Luettu 4.10.2021.

Olweus, D. 1992. Kiusaaminen koulussa. Helsinki: Otava.

Opetushallitus, oppaat ja käsikirjat 2020:3a, Kiusaamisen vastainen työ kouluissa ja oppilaitoksissa. Luettavissa: [Kiusaamisen vastainen työ kouluissa ja oppilaitoksissa \(oph.fi\)](https://www.oph.fi/kiusaamisen-vastainen-tyo-kouluissa-ja-oppilaitoksissa) Luettu 5.10.2021.

Opetushallitus: Kurinpitokeinot ja turvaamistoimenpiteet perusopetuksessa. Verkkosivu. Luettavissa: <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/kurinpitokeinot-ja-turvaamistoimenpiteet-perusopetuksessa> Luettu 10.10.2021.

Opetushallitus: Opetustoimen henkilöstön ilmoitusvelvollisuudet ja –oikeudet. Luettavissa: <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/uhkasta-tulee-ilmoittaa-opetustoimen-henkiloston-ilmoitus-velvollisuudet-ja> Luettu 9.10.2021.

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017: Suomen tiedepalkinto professori Christina Salmivallille. Luettavissa: [Suomen tiedepalkinto professori Christina Salmivallille - OKM - Opetus- ja kulttuuriministeriö](#) Luettu 12.11.2021.

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki OHL 1287/2013

Perusopetuslaki POL 628/1998

Pikas, A. 1990. Irti kouluväkivallasta. Espoo: Weilin + Göös.

Poliisilaki PoIL 872/2011

Poliisi: Ennalta estävä toiminta on avainasemassa syrjäytymisen ehkäisyssä. Verkkosivu. Luettavissa: [Ennalta estävä toiminta on avainasemassa syrjäytymisen ehkäisyssä - Poliisi](#). Luettu 13.10.2021.

Rikoslaki RL 39/1889

Rikosuhripäivystys, Lapsi ja nuori rikoksen uhrina: kiusaaminen. Verkkosivu. Luettavissa: [Kiusaaminen - Rikosuhripäivystys \(riku.fi\)](#) . Luettu 13.10.2021.

Salmivalli C. 2010. Koulukiusaamiseen puuttuminen. Kohti tehokkaita toimintamalleja. 2.p.,uud.p. Jyväskylä: PS- kustannus

Sisäministeriö 2019: Enska - Poliisin ennalta estävän työn strategia 2019-2023. Sisäministeriön julkaisu 2019: 3 Sisäministeriö, Helsinki. Luettavissa <https://intermin.fi/documents/1410869/4024872/Poliisin+ennalta+est%C3%A4v%C3%A4n+ty%C3%B6n+strategia+2019-2023.pdf/ae0d1f5-8fc9-fac6-1e60-68c0374e296f/Poliisin+ennalta+est%C3%A4v%C3%A4n+ty%C3%B6n+strategia+2019-2023.pdf.pdf> Luettu 9.10.2021.

Taipale Riikka 2014: Koulukiusaaminen kiusatun lapsen vanhempien näkökulmasta. Luettavissa [Taipale Riikka.pdf \(theseus.fi\)](#) Luettu 5.10.2021.

Terveystieteiden tutkimuskeskus: tilastoraportti 30/2021, Lasten ja nuorten hyvinvointi – Kouluterveyskysely 2021. Luettavissa [Lasten ja nuorten hyvinvointi - Kouluterveyskysely 2021 \(julkari.fi\)](#). Luettu 09.10.2021.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausten käsitteleminen. Luettavissa: [HTK ohje 2012.pdf \(tenk.fi\)](#). Luettu 11.11.2021.

Työturvallisuuslaki TyöturvallL 738/2002

Yle: Harvinainen väkivallanteko Vantaan Kytöpuiston koulussa [Harvinainen väkivallanteko Vantaan Kytöpuiston koulussa – yksi alakoululainen loukkaantui välitunnilla | Yle Uutiset | yle.fi](#) . Luettu 30.9.2021.

Yle: Tampereen yläkoulussa oppilas pahoinpideltiin sairaalaan: [Poliisi tutkii: Tampereen yläkoulussa oppilas pahoinpideltiin sairaalaan – moni kuvasi tekoa videolle eikä puuttunut, epäillyt tyttöjä | Yle Uutiset | yle.fi](#) . Luettu 30.9.2021.

Ylinen , Irene 2011 : Hyvä ja turvallinen koulu. Luettavissa [ORIENTOIVA HARJOITTELU A-OSA \(jyu.fi\)](#). Luettu 13.10.2021.

LIITE 1

Poliisin haastattelu:

- Lyhyt esittely itsestä ja urasta
- Mikä on roolisi poliisin ja koulun välisessä yhteistyössä Tampereella?
- Onko sinulla kokemuksia koululaisten välisistä väkivaltatilanteista? Jos on, millaisista?
- Miten toimit kyseisessä tilanteessa?
- Mitä toimivaltuuksia sinulla on käytettävissä tilanteessa? Onko mahdollisuuksia käyttää voimakeinoja?
- Millaiset ohjeet ja määräykset säätelevät poliisin ja koulun välistä yhteistyötä?
- Koetko, että koululaisten välinen väkivalta olisi lisääntynyt viime vuosina?
- Koetko, että opettajilla pitäisi olla enemmän mahdollisuuksia puuttua koululaisten väliseen väkivaltaan? Mitä pitäisi muuttaa?
- Oletko joutunut menemään paikalle kouluun väkivaltatilanteen takia? Kuinka usein?
- Kuinka usein teot koululaisten välillä täyttävät pahoinpitely rikoksen tunnusmerkistön? Voitteko puuttua, vaikka kyseessä ei olisi varsinainen rikos?
- Millaiset ovat resurssit ennalta estävässä toiminnassa? Ovatko riittävät?
- Millaista yhteistyötä poliisi voisi tehdä koulujen kanssa kouluväkivallan vähentämiseksi?

LIITE 2

Alakouluopettajan haastattelu:

- Lyhyt esittely itsestä ja urasta
- Onko sinulla kokemuksia koululaisten välisistä väkivaltatilanteista? Jos on, millaisista?
- Miten toimit kyseisessä tilanteessa?
- Mitä toimivaltuuksia sinulla on käytettävissä tilanteessa? Onko mahdollisuuksia käyttää voimakeinoja?
- Koetko, että koululaisten välinen väkivalta olisi lisääntynyt viime vuosina?
- Kuinka koet väkivaltatilanteiden vaikuttavan työhösi?
- Tuleeko mieleesi jotain missä voitaisiin tehdä muutoksia?
- Ovatko muut esim. lasten vanhemmat tai koulukuraattori tehneet havaintoja kouluväkivalta?
- Onko / oletko koskaan joutunut kutsumaan poliisia paikalle kouluun väkivaltatilanteen takia?
- Millaista yhteistyötä poliisi voisi tehdä koulujen kanssa kouluväkivallan vähentämiseksi?